

► **Op reis over het vermoedelijke tracé van een Romeinse weg**

Zoektocht naar de *Via Annia*

Hoewel er nog veel onduidelijk is over de precieze loop van de antieke Via Annia, heeft archeologisch onderzoek in de afgelopen jaren veel nieuwe informatie opgeleverd over deze vanaf 131 v.Chr. in het noordoosten van Italië aangelegde Romeinse weg. Rénie van der Putte en Joost Vermeulen volgden het vermoedelijke tracé van de Via Annia van haar begin in Adria aan de Adriatische kust tot aan Aquileia in het uiterste oosten van de golf van Venetië.

Maar Opitergum, Concordia, Atria, Vicetia en andere kleine plaatsjes worden (nog) minder ingesloten door de moerassen hoewel ze wel verbonden zijn met de zee door middel van kleine kanalen. Er wordt zelfs beweerd dat Atria ooit een grote welvarende stad was. En dat zelfs de Adriatische golf zijn naam aan haar ontleend: Zo begint de historicus Strabo (ca. 64 v.Chr. - ca. 24 n.Chr.) zijn beschrijving van geschiedenis van de noordelijke deel van de Adriatische kust. Waar Strabo nog twijfelt over het

belang van Atria (het huidige Adria) in het verleden, kan de bezoeker van het archeologisch museum van Adria niet anders concluderen dan dat Atria inderdaad een heel belangrijke havenplaats moet zijn geweest. Een plaats bovendien van grote strategische betekenis. Het antieke Atria lag namelijk precies tussen de monding van twee belangrijke rivieren, de Po en de Brenta. Die haven een betere verbinding met het achterland geven, moet ook een van de redenen zijn geweest waarom rond 131 v. Chr. de *praetor** Titus Annius Rufus, een man uit een roemrucht Romeins geslacht dat al ettelijke consuls en andere hoogwaardigheidsbekleders had voortgebracht, opdracht gaf tot de aanleg van een weg die zijn naam draagt: de Via Annia.

Gallia Cisalpina

Een andere en wellicht nog belangrijker reden was de groeiende economische rol van Noord-Italië en met name die van de

▲ De route van de Via Annia. (FOTO: REGIONE DEL VENETO).

◀ Altinat-stadspoort (westzijde) en decumanus in Padua.

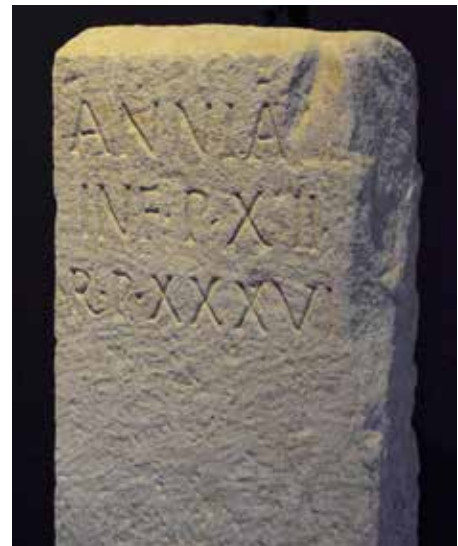
◀ Noordwest muur van het circus in Località Il Ponte Rosso (Aquileia).

▼ Via Annia bij Quarto d'Altino.

vruchtbare Po-vlakte. Want nadat aan het einde van de derde eeuw v.Chr. de laatste Gallische en Keltische stammen in het noorden van Italië waren verslagen of gepacificiseerd, werd in 203 v.Chr. het hele gebied ten zuiden van de Alpen tot aan een lijn die liep van La Spezia (aan Ligurische kust) tot aan Rimini (aan de Adriatische zee) een provincie van het Rijk. In deze nieuwe

* Een belangrijk magistraat in het Romeinse Koninkrijk en in de Romeinse Republiek.

administratieve eenheid, die de naam Gallia Cisalpina kreeg, werden veel veteranen (en soms zelfs hun nazaten) die gediend hadden in de Punische en Gallische oorlogen gevestigd.

Vooral de moerassige Po-vlakte, waar de getijden vaak vrij spel hadden en de rivieren in het voor- en najaar vaak voor grote overstromingen zorgden, veranderde daardoor in relatief korte tijd van aanzicht. Het ontwateren van de moerassen, het aanleggen van dijken en kanalen maakten dat het beschikbare landbouwareaal binnen vijftig jaar meer dan verdubbelde. Op de luchtfoto's die twee jaar geleden door de Universiteit van Milaan zijn gemaakt, zijn de sporen van tientallen van die Romeinse kanalen en dijken in het landschap duidelijk zichtbaar.

Patavium

Het eerste deel van de Via Annia vormde de verbinding van de havenplaats Atria met de grootste stad in het directe achterland, Patavium (het huidige Padua). Patavium,

▲ Pijler van de Altinate-brug in Padua (onder plexiglas op straat).

▲ Oostelijke stadspoort van Quarto d'Altino.

▶ Mijlsteen van de Via Annia in het museum Quarto d'Altino.

MEER
INFO

Sinds een paar jaar staan er op de belangrijkste plaatsen langs de Via Annia informatiepanelen. In het totaal 32 stuks. Een overzicht daarvan is te vinden in de gids *'Via Annia Da Adria a Aquileia'*, een uitgave van Touring Club Italiano, ISBN 9788836551545.

dat vijftig kilometer landinwaarts van Atria lag, was tot dat moment met de zee – en dus met de haven van Atria - verbonden via de rivier de Brenta. Deze rivier stroomt ook nu nog dwars door Padua. De Via Annia, die parallel aan de Brenta moet hebben gelopen – er is nog steeds discussie over de vraag welke oever de weg volgde –, verving het goedertransport via de rivier echter slechts gedeeltelijk. De rivier bleef de belangrijkste transportader. De nieuwe weg vormde vooral voor het toegenomen personenverkeer een veel snellere en comfortabeler manier van transport.

Patavium was een echte Romeinse stad met alle gemakken en voorzieningen van dien, zoals een theater, een forum, tempels en badhuizen. Behalve de arena is er echter niets meer over van de Romeinse bebouwing. Maar het Romeinse verleden laat zich nog wel goed in het stratenpatroon herkennen. Zo is aan het einde van de Via Altinate (die het verlengde vormt van de *Decumanus*) in het plaveisel de positie van de voormalige stadspoort aangegeven. In het Museo Eremitani worden de belangrijkste vondsten uit de omgeving van Padua getoond. Vooral de objecten uit de talloze graven die aan de oostkant van de stad lagen (in de omgeving van de Via Ognisante) geven een goede indruk van de enorme rijkdom van bewoners van de stad. Op de benedenverdieping van het museum staan ook een drietal mijlpalen opgesteld die gevonden zijn tussen Atria en Patavium. Een ervan stamt uit de tijd van Hadrianus, op de andere twee is de naam van de keizer niet te lezen. Heel informatief zijn ook de panelen waarop het verloop van de Via Annia is aangegeven.

Altinum

Vanaf Patavium had de Via Annia in eerste instantie een meer militair karakter. Via deze weg konden namelijk troepen snel naar de nieuwe havenplaatsen aan de Venetiaanse golf worden getransporteerd. Met name het 'grensfort' (en havenplaats) Aquileia werd namelijk regelmatig bedreigd door Gallische groepen die van over de Alpen het Romeinse Rijk binnentrokken.

Andere havenplaatsen zoals Julia Concordia en Altinum werden regelmatig geplaagd door piraten.

Tussen Patavium en de eerstvolgende grote plaats langs de weg, Altinum, lagen nog twee zogenaamde *mansio's*. Plekken waar reizigers van paard konden wisselen en waar ook een herberg lag. Deze *mansio's* staan ook nog vermeld op de beroemde Peutingerkaart, een 11^e-eeuwse kopie van een Romeinse wegenkaart uit de tweede of derde eeuw n.Chr.. Delen van de weg tussen Patavium en Altinum voerden door nog ongecultiveerd laagliggend terrein. De weg werd daarom op een dijk aangelegd. Desondanks moesten er na overstromingen regelmatig herstelwerkzaamheden worden verricht. Opgravingen in de directe omgeving van Altinum hebben aangetoond dat de weg minstens zes keer werd opgehoogd. Voor de laatste keer was dat nog in de zesde eeuw n.Chr. Daarna raakte de weg in onbruik. Altinum was voordat het door de Romeinen werd ingenomen een belangrijke nederzetting van de stam der Veneti. Onder de Romeinse invloed werd het een belangrijk handelsknooppunt dankzij de gunstige ligging aan een lagune met een natuurlijke haven en op een punt waar vanuit het noorden en oosten twee andere Romeinse wegen op de Annia aansloten. Van

de archeologische restanten in Altinum is het goed bewaarde deel van de Romeinse weg het belangrijkste.

Julia Concordia

Veel meer archeologische resten zijn er te vinden in Julia Concordia, ongeveer 40 kilometer

▲ Via Annia in Concordia Sagittaria.

▲ Brug bij Concordia Sagittaria.

▲ Museum in Portogruaro met vondsten uit Concordia Sagittaria.

▲ Grafsteen uit Padua (1e eeuw v.Chr.)

📍 Brug bij Ceggia.

📍 Gebouwen langs de antieke haven van Aquileia.

📍 Dom van Aquileia met de 4e-eeuwse mozaïekvloer.

verderop langs de Via Annia. Delen van de weg, een forum, een badhuis en restanten van tempel vormen hier de hoogtepunten. Net buiten de Romeinse nederzetting liggen ook de overblijfselen van een Romeinse brug. De vele vondsten uit Julia Concordia worden bewaard in het museum van het iets verder op gelegen Portogruaro, een fraai middeleeuws stadje. Het museum is gevestigd in een oude kerk.

De brug bij Julia Concordia is een van een veel groter aantal bruggen dat de Via Annia heeft geteld. Zo waren de reizigers op de Via Annia voordat ze Julia Concordia bereikten al drie keer een rivier overgestoken. Op twee plekken hebben archeologen de restanten daarvan weten bloot te leggen. Vooral de brug ten zuiden van het dorpje Ceggia moet een indrukwekkend exemplaar geweest zijn. Drie delen van de boogconstructie en een deel van de oprit van de brug zijn nog zichtbaar. De indruk die deze restanten maken wordt nog vergroot door de bijna surrealistische ligging. Midden in een leeg vlak land met slechts een boerderij in de verte is het nauwelijks voor te stellen dat dit ooit onderdeel uitmaakte van de belangrijkste verbindingsweg in deze regio.

Aquileia

De Via Annia eindigt in Aquileia. Deze imposante site strekt zich over een enorme oppervlakte uit. Heel duidelijk wordt hier hoe belangrijk deze plek als handelshaven was. De havenwerken zijn nog goed zichtbaar, inclusief de fundamenteën van de enorme pakhuizen die ooit aan het havenfront stonden. Bij Strabo lezen we al wat er verhandeld werd: 'producten van de zee; wijn, soms geleverd in manshoge houten kratten en olijfolie werden aangevoerd en uit de bergen kwamen in ruil daarvoor slaven, huiden en vee' (Strabo, *Geographika* 5.1.7-9, *Loeb Classical Library* dl 2 p. 317-318). Aquileia is echter vooral beroemd door de, uit de late keizertijd stammende, fenomenale mozaïeken. Ze zijn te zien in en onder de vroegmiddeleeuwse Dom. Vanwege de omvang en de kwaliteit zijn de mozaïeken van Aquileia opgenomen op de Unesco werelderfgoedlijst. ◀